

2. Алексеевский В.С. Синергетика менеджмента устойчивого туризма / В.С. Алексеевский. – М.: Манускрипт, 2005. – 328 с.

3. Туризмоліогія (теорія туризму). Навч.-метод. посібник зі спецкурсу. – К.: КУТЕП. – 2010. – 70 с.

УДК 551.4:338.3

Кобченко Ю. Ф., Резуненко В.О.

Туризмознавство: методичні підходи до вичення дисципліни

Характерною особливістю сучасних наукових досліджень стали інтеграційні процеси, які викликали до життя появу нових наукових напрямків, а розвиток наукової думки відбувається на стиках різних наук. Якраз тут виникає формування нових взаємозв'язків і взаємозалежностей, нових наукових досліджень. При цьому спостерігається збагачення відповідних наук новими методами дослідження, новими ідеями і результатами нових пошуків. Прикладом може слугувати розвиток таких процесів у галузі географічних наук, де розвивається новий науковий напрямок – туризмознавство, що об'єднує цикл природничих і суспільних дисциплін. Вони вивчають природні комплекси, як базові структури системи і антропогенну соціально-економічну надбудову. Об'єктом їх наукового дослідження є туристсько-рекреаційні комплекси, які являють собою складне природно-антропогенне утворення, що вивчається багатьма галузями наук, у тому числі і туризмознавством. Таким чином, це міждисциплінарна галузь знань, що розвивається на стику природничих, суспільних, технічних та інших наукових дисциплін і носить системний характер. Нові наукові галузі потребують і впровадження нових методів дослідження, що є складовими надпредметних, міжпредметних і власно предметних методів дослідження.

Ми маємо певний досвід у галузі ландшафтних і природно-антропогенних дослідженнях. Це дає змогу зробити спробу розглянути науково-методичні аспекти у галузі туризмознавства, як складової природознавчих наук з

елементами історичного та суспільного туризмознавства. Такий підхід до творчих пошуків дозволив визначити місце наукових методів у ландшафтних і туристсько-рекреаційних дослідженнях у галузі туризмознавства. Крім того, нами започаткований широкий ландшафтно-географічний підхід до вивчення природно-антропогенних аспектів досліджуваних територій і, зокрема, обґрунтовано поняття “ природно-антропогенна система” як об’єкт географічних досліджень; виконана моніторингова оцінка ролі природних процесів і антропогенних факторів розвитку природно-антропогенних систем на основі ландшафтного принципу, де розкривається зміст прикладних антропогенних досліджень. Починаючи з 1975 року у рамках природно-антропогенних досліджень, нами був використаний широкий географічний підхід на базі системної орієнтації (Кобченко 1976, 1982, 1993, 2002, 2004, 2006, 2012, 2017, 2018).

Необхідною умовою розвитку наукових досліджень у межах туризмознавства є: створення теоретичних основ та методологічних засад предмета міждисциплінарної галузі, до якої відноситься і туризмознавство, з відбиття у ній взаємовідносин між об’єктами різних дисциплін, що розглядаються; проведення туристсько-рекреаційних досліджень на основі методів синтезу причинно-наслідкових зв’язків і інтегрального оцінювання природних умов з метою розвитку різних видів туризму; прогнозування ефективності туристсько-рекреаційних заходів; використання стаціонарів у туристсько-рекреаційних дослідженнях; вдосконалення методів оціночного туристсько-рекреаційного картографування.

До теоретичного рівня наукового знання належать усі види та методи пізнавальної діяльності, а також засоби організації знання, що забезпечують створення та розробку наукової теорії як логічно організованого знання про об’єктивні закони природи і суспільства, а це власно теорія та її складові частини – терміни і категорії, концепції і парадігми гіпотези, закони і закономірності, що отримані за допомогою наукових абстракцій ідеалізації, моделювання та інших засобів [5].

Тому теорія є основною частиною наукового знання, що більш адекватно відбиває об'єктивну реальність. У пізнавальному відношенні теорія є істинним знанням, що існує як система логічних понять та уявлень, що відбиває суттєві, загальні та необхідні внутрішні зв'язки будь якої предметної галузі знань. Теорія є формою систематизації наукових знань, засобом відбиття об'єктивної реальності, засобом пояснення прогнозування законів її розвитку.

Теоретичний рівень охоплює філософію та загальні питання географічної науки. Теорія щільно пов'язує між собою усі поняття і судження, створює логічну структуру термінів та категорій, надаючи їм характеру цілісної системи знань [18].

У роботі розглядаються науково-методичні засади вивчення туристсько-рекреаційних процесів. Розвиток науки взагалі і фітокліматологічної зокрема потребує чіткого визначення термінологічних і понятійних засад науки. Визначення поняття “туристсько-рекреаційний комплекс”, як об'єкту дослідження туризмознавства, і уява про предмет науки визначає її спрямованість і методи дослідження. Таким чином, у роботі звертається увага на визначення поняття “туристсько-рекреаційний комплекс”, методи дослідження і історичний аспект її розвитку

Такі природничі науки як географія, геологія метеорологія, кліматологія, гідрологія, ґрунтознавство, біологія, ландшафтознавство та інші дають уяву про природні комплекси, їх фізичний стан, розвиток природних явищ та процесів, їх змін у просторово-часовому відношенні, а також їх впливу на господарську діяльність людини, у тому числі і на туристсько-рекреаційну. У структурі суспільних дисциплін туризмознавства, де виділяють соціальні, економічні, політичні, демографічні та інші галузі наук, загалом вивчаються процеси, які відбуваються у суспільстві. Зокрема, політичні й ідеологічні галузі досліджують владні складові суспільства, економічні – розміщення і розвиток виробництва, демографічні - використання трудових ресурсів, а соціальні концентрують увагу на людині, суспільних групах,

суспільстві, взаємозв'язках між ними, мотивації поведінки у конкретних просторово-часових координатах.

При дослідженні закономірностей багатомірних процесів необхідно з достатнім ступенем надійності встановити залежності, що відшукуються на основі обмеженої кількості вимірів. Це досягається методами планування експерименту [14]. Планування природно-меліоративних досліджень включало на першому етапі створення понятійної моделі взаємодіючих об'єктів.

Вивчення туристсько-рекреаційних утворень на базі природних ландшафтів і соціально-економічних об'єктів, розробка методів їх виділення, типізація, класифікація, вивчення їх сфери прикладного використання становить зміст нового напрямку у галузі географії – туризмознавства. Особливість розвитку туризмознавства як міждисциплінарної галузі, являє собою об'єднання, з одного боку групи наукових і практичних завдань, пов'язаних з визначенням необхідності розвитку туризму і рекреації та можливості їх проведення, а з іншого боку – широкого вибору дисциплін, що беруть участь у розв'язанні поставлених задач. За цих обставин виникають певні методологічні труднощі, подолання яких можливе лише на основі системного підходу. Коло питань, що вивчає туризмознавство, торкається системних досліджень, елементи яких є туристсько-рекреаційне утворення. Таким чином, правомірно віднести туристсько-рекреаційні утворення до об'єкту дослідження туризмознавства, як міждисциплінарної галузі знань. Його наукову основу складає аналіз зв'язків окремих туристсько-рекреаційних елементів і їх сполучень, які в конкретних природних і соціальних умовах складають певні туристсько-рекреаційні комплекси, що сформувались в умовах конкретних природних ландшафтів. В цьому терміні органічно поєднується наукова проблематика з практичним її спрямуванням.

Науковий підхід розкриває зміст терміну “туристсько-рекреаційний комплекс”. Науковий сенс протікаючих в ньому природно-соціальних процесів можна обґрунтувати через

вивчення туристсько-рекреаційного комплексу як системи. Розглядаючи модель такої системи можна стверджувати, що у центрі системи знаходиться людина, що гостро реагує на всі явища, які виникають в процесі функціонування складових природних комплексів системи, як базових її структур і антропогенної соціально-економічної надбудови цієї системи. Для розвитку туризму виняткове значення мають стан природних умов і розвиток соціально-економічної складової системи. До них можна віднести туристсько-рекреаційні ресурси, розвиток інфраструктури, економічних відносин регіону, тощо. У процесі свого функціонування туристсько-рекреаційний комплекс активно створює своє середовище існування, що дає підставу говорити про індивідуальні туристсько-рекреаційні комплекси, які властиві певним регіонам, розвиваються у конкретних фізико-географічних умовах і мають визначену соціально-економічну структуру.

Таким чином, можна сформулювати визначення туристсько-рекреаційного комплексу – це система що, визначається фізичним станом об'єктів, що формується під впливом природно-ландшафтних комплексів і соціально-економічних об'єктів на певній території і у визначений проміжок часу. Враховуючи усі складові, що входять до системи, можна визначити її поняття як «природно-територіальна туристсько-рекреаційна система».

У роботі розглядаються науково-методичні питання дослідження природно-територіальних туристсько-рекреаційних систем на базі системної орієнтації. Зараз досить широкою і розвинутою галуззю наукового знання є системні дослідження. Вони відповідають завданням дослідження складних об'єктів, що є методологічною базою усієї сукупності сучасних наукових досліджень у галузі природничих наук, у тому числі і у галузі туризмознавства [3]. Системний підхід до вивчення складних об'єктів став загальнонауковим принципом. Його впровадження призвело до значних змін у категоріальній побудові наукових досліджень у багатьох галузях науки, у тому числі і у

природничих науках. Вони усім ходом свого розвитку були добре підготовлені до сприйняття і активного розвитку системного підходу, тому швидке розповсюдження і закріплення системного підходу стало природним і цілком закономірним процесом [2].

Це служить вихідними положеннями для встановлення можливостей застосування системного підходу у галузі туризмознавства, а як складової природознавчої науки з елементами історичного та суспільного туризмознавства, де об'єктом дослідження є туристсько-рекреаційні комплекси. Системні дослідження у таких галузях повинні стосуватися, перш за все, питань виділення їх із загальної системи природничих наук, як деякої самостійної цілісності, встановлення зовнішніх взаємовідносин системи, аналізу структурних аспектів взаємодіючих елементів системи та їх ієрархії. Системні методи успішно розвиваються стосовно різних наукових і прикладних завдань у галузі туристсько-рекреаційних досліджень.

Необхідною умовою розвитку системних досліджень у межах туризмознавства є:

- створення наукових основ та методичних розробок предмета міждисциплінарної галузі, якою є туризмознавство, з відбиття у ній взаємовідносин між об'єктами різних дисциплін, що розглядаються;
- проведення туристсько-рекреаційних досліджень на основі методів синтезу причинно-наслідкових зв'язків і інтегрального оцінювання природних умов з метою розвитку різних видів туристичної і рекреаційної діяльності;
- прогнозування ефективності рекреаційно-моніторингових заходів; — використання стаціонарів у туристсько-рекреаційних дослідженнях;
- вдосконалення методів оціночного туристсько-рекреаційного картографування.

Наші дослідження показали, що методи системно-структурного аналізу можуть бути використані при дослідженні туристсько-рекреаційних комплексів на різних етапах їх

розвитку, починаючи з планування та проектування, як таких досліджень, що проводяться на стадії початкової підготовки рекреаційних робіт, далі у процесі функціонування туристсько-рекреаційних комплексів, і закінчуючи камеральними роботами, що пов'язані з прогнозуванням стану їх розвитку [8].

На першому етапі дослідження група методів, що названа нами умовно «предпроектна», забезпечує наукові дослідження на стадії планування та проектування туристсько-рекреаційних заходів. Даний етап досліджень стає обов'язковою частиною робіт, спрямованих на визначення рекреаційних потреб у проведенні відповідних рекреаційно-моніторингових робіт і виявлення можливості їх виконання у конкретних природних умовах. Така проблема пов'язана з необхідністю вибору на основі оціночних досліджень одного рішення з кількох проектів. Чим ширше розгорнуті такі дослідження, тим ясніше стає проблема, пов'язана з вибором запропонованих варіантів [9].

Методологічну основу оціночних досліджень складає теорія цінностей, яка слугує необхідною умовою переходу від наукового рівня пізнання природи до практичного використання її ресурсів для різних видів діяльності людини, у тому числі для туристсько-рекреаційної. Поняття цінності виникає при взаємовідношеннях людини з об'єктами природи, де визначається їх здатність задовольнити потреби людини. Це є необхідний момент практики, а наука, вивчаючи властивості об'єктів, дає матеріал для їх оцінки з точки зору корисності для людини.

Визначити корисність природного об'єкту, або окремої його властивості, означає провести оцінювання для практичної діяльності людини. Оцінка відбиває результат співставлення предмета оцінки з вимогами, поставленими до нього людиною. Отже, оцінка, що залежить від властивостей об'єктів, надає вибір між ними. Для його визначення застосовують категорію «корисності», що виникає при співвідношенні двох сторін у певних економічних та соціальних умовах, оскільки сам об'єкт без порівняння його з потребами людини не має указаних

якостей. Отже, ціннісні відношення передбачають появу двох сторін – суб'єкта і об'єкта, і передбачають відбір тих явищ дійсності, котрі потрібні людині.

Рекреаційне оцінювання це вид діяльності людини, в процесі якої визначається характер впливу природних умов певних регіонів на проведення відповідних рекреацій і зворотний їх вплив, як на рівень господарської діяльності, так і на природні умови досліджуваних територій. Розглядаючи дане визначення зазначимо, що для рекреаційного оцінювання, як і для будь-якого судження, яке визначає оцінку, характерна наявність двох сторін: природного середовища, що визначає об'єкт оцінювання і різних видів рекреації, які є суб'єктом даних досліджень.

Рекреаційному оцінюванню, як пізнавальній діяльності, властиві такі елементи: постановка задачі, визначення предмета оцінки, вибір методів і засобів оцінювання, проведення рекреаційного моніторингу, відшук зручних форм одержання результатів дослідження.

Задачею рекреаційно-оціночних досліджень є вивчення природних умов і визначення їх придатності для певного виду рекреаційного освоєння. Оскільки цінність визначається обома сторонами цінносного відношення, то її характер залежить і від суб'єкта, як фактора рекреаційної цінності, і від об'єкта-носія цінності. Таким чином, у рекреаційному оцінюванні здійснюється зв'язок між природою і рекреацією, що визначає міру впливу об'єкта на суб'єкт і розкриває безпосередній предмет природно-рекреаційних досліджень.

Пошуки конкретних прийомів оцінки природних умов для мети, що ставить перед собою рекреація, можливі при розкритті співвідношення «природа-рекреація». Суб'єктивний фактор цінності відбиває рекреацію як складне явище, яке у кожній взаємодії з об'єктом бере участь лише однією або декількома сторонами, тобто в сферу робіт залучаються окремі їх види. З іншого боку природне середовище теж частково включається в сферу рекреацій. Тільки окремі сторони і

властивості об'єкту, що впливають на рекреацію, приймають участь у визначенні рекреаційної цінності. В цілому можна сказати, що визначення і характеристика суб'єкта дають можливість відібрати найважливіші властивості об'єкта, що підлягають рекреаційній оцінці, намітити критерії і розробити систему показників.

Згідно класифікації оцінок природних комплексів рекреаційна оцінка відноситься до технологічного типу. Застосовані критерії оцінок такого типу впливають із потреб в рекреаціях досліджуваних регіонів і зрештою відбивають ступінь задоволення цих потреб. В науково-дослідницькому плані оцінки міри впливу природного середовища на рекреації і зворотний вплив складають невід'ємну частину великої проблеми взаємодії природи і суспільства.

Природно-територіальна туристсько-рекреаційна система, як об'єкт дослідження у галузі туризмознавства, вивчається різними методами, серед яких чільне місце займають математичні методи і зокрема моделювання. Вивчення явищ природи і антропогенної діяльності без застосування математичних методів вважається однобічним, так як при цьому не враховується одна з важливих сторін будь якого дослідження – сторона кількісних відношень і закономірностей. З іншого боку, актуальність їх застосування зумовлена тим, що така галузь досліджень як туризмознавство відносно недавно стала на шлях свого самостійного розвитку [2]. Теоретичне осмислення туристсько-рекреаційних процесів і їх методів дослідження стали об'єктом спеціального вивчення, а численні проблеми туризму і рекреації вже не можуть бути розв'язані в межах окремих дисциплін (географії, історії, соціології, медицини чи валеології), оскільки ця діяльність набула значення міждисциплінарного об'єкта [6].

У наших наукових дослідженнях [7, 9, 11] обгрунтовано поняття “природно-територіальна туристсько-рекреаційна система” і запропонована її модель; розроблений метод природно-антропогенної оцінки ландшафтів; виконана

моніторингова оцінка ролі природних процесів і антропогенних факторів розвитку природно-антропогенних систем. Застосуванню математичних методів приділяється значна увага у наукових дослідженнях і в навчальному процесі при викладанні курсів “Метеорологія і кліматологія”, “Клімат України”, “Рекреаційна географія”, “Географія туризму”.

Метою роботи на рівні конкретно предметних досліджень є аналіз покомпонентних зв'язків природно-територіально туристсько-рекреаційної системи методом математичної статистики і моделювання. При вивченні цих питань необхідно мати об'єктивну оцінку розподілу цих явищ, тому у роботі визначаються наступні завдання: вивчити вихідні передумови дослідження цієї проблеми; проаналізувати дані статистичної служби; визначити емпіричні зв'язки просторово-часової структури розвитку елементів цих систем.

Для визначення залежності організації туристсько-рекреаційної діяльності від погодно-кліматичних умов нами були використані як власні метеорологічні дані експедиційних досліджень гідрометеорологічної лабораторії ХНУ імені В.Н.Каразіна, так і дані мережових метеостанцій Харківської області за період 1972-2018 рр., а також дані статуправління за цей період [6].

Аналіз погодно-кліматичних умов математично-статистичними методами у конкретних географічних умовах необхідний у комплексі досліджень по розробці методів прогнозування формування атмосферних процесів і розвитку погодних комплексів, а також їх впливу на виробничу діяльність людини, у тому числі і у сфері туристсько-рекреаційної діяльності [20].

Згідно розробленого комплексного критерія розвитку екстремальних погодних умов (антициклональний тип погоди – висока температура і низька вологість повітря; циклональний тип погоди – низька температура, сильні дощі і вітер), охарактеризована і картографована територія області за ступенем їх розвитку. Встановлено формування їх локальних

осередків, які територіально співпадають з долиною р. Сіверський Дінець і займають східні райони області. У цих районах відзначено і зниження кількості рекреантів, і кількості транспортних засобів для їх обслуговування у роки максимального розвитку екстремальних погодних умов. Для встановлення тісноти зв'язку між цими факторами визначався коефіцієнт кореляції (табл. 1).

Культура	Коефіцієнт кореляції	Квадратична помилка	Критерії вірогідності
Кількість рекреантів	0,85	0,06	5,34
Кількість транспорту	0,78	0,05	6,11

Таблиця 1. Тіснота зв'язку частоти відвідувань з погодними факторами

Аналіз тісноти зв'язку погодних умов із кількістю рекреантів і транспортними засобами показав високу ступінь їх залежності від гідрометеорологічних факторів.

Для розв'язання математично-статистичної задачі характеру впливу погодних умов на зниження кількості рекреантів і кількості транспортних засобів для їх обслуговування був використаний метод регресійного аналізу.

Залежність виявилась нелінійною і апроксимувалась до рівняння гіперболи. Застосувавши метод найменших квадратів, отримані параметри рівняння зв'язку:

$$\text{кількість рекреантів} \quad y = (41.7/n - 3.8) - 14.1, \quad (1)$$

$$\text{кількість транспорту} \quad y = (18.6/n - 4.1) - 6.8, \quad (2)$$

де: y – кількість рекреантів і кількість транспорту, n – кількість днів з екстремальною погодою.

Як показують матеріали розрахунків зниження кількості рекреантів і кількості транспортних засобів для їх обслуговування спостерігається у тих районах, де відмічена значна кількість днів з максимальним розвитком екстремальних погодних умов. У цілому, вивчення варіювання туристсько-рекреаційних показників показало, що спостерігається різний її рівень як у окремі роки, так і по території. Ці варіації залежать від гідрометеорологічних факторів.

На основі проведених досліджень нами запропонована модель *природно-територіальної туристсько-рекреаційної системи* (ПТТРС), елементами якої є хоча й різноманітні, але взаємопов'язані об'єкти. Модель дає можливість висвітлити різні аспекти дослідження ПТТРС. Так, природно-територіальна соціально-економічний аспект ПТТРС, що розглядається суспільними науками, дає можливість висвітлити організаційно-господарчі та соціальні проблеми; технічні науки в рамках ПТТРС пов'язані з вивченням питань їх проектування і будівництва; економічні науки – вивчають шляхи впровадження засобів інтенсифікації господарства; рекреаційний аспект розглядає природне середовище як природну передумову розвитку сфери відпочинку.

Модель дозволяє виділити два рівні досліджень: монодисциплінарний і міждисциплінарний. Монодисциплінарний метод досліджень характеризується єдністю предмета і метода дослідження, і провадиться в межах окремих наук. Міждисциплінарний рівень відноситься до специфічного типу проблемних досліджень ПТТРС, метою яких є комплексне вивчення міждисциплінарних зв'язків досліджуваних об'єктів. Особливість його полягає в тому, що він дозволяє охопити всі етапи розвитку ПТТРС, починаючи з планування, проектування і створення територіально-туристичних систем, і закінчуючи оцінкою і прогнозом їх функціонування.

На етапах планування і проектування ПТТРС визначається потреба у туристсько-рекреаційній необхідності і можливості її проведення в окремих районах згідно з особливостями їх природних умов. Визначаючи стратегію і тактику формування туристсько-рекреаційного комплексу, першим принциповим етапом розвитку рекреації в регіоні є питання про офіційне визначення місця і ролі цієї галузі в економічній структурі району, та відповідно, визначенню курсу практичних дій на різних рівнях управління.

Розрахунки економічної доцільності використання

туристсько-рекреаційного потенціалу, свідчать про те, що дана галузь повинна стати рівноправною сферою інтересів і сприяння органів державної влади. Вони визначають загальну стратегію дій та режим економічного сприяння, впроваджують територіально обґрунтовані економічні регламенти розвитку туристсько-рекреаційної сфери [23].

На етапах експлуатації ПТТРС вивчається рівень її функціонування. Це забезпечується комплексом еколого-економічних методів, заснованих на моделюванні емпіричних зв'язків стану і розвитку туристсько-рекреаційних комплексів у залежності від провідних природно-антропогенових факторів. Залучаючи у сферу туристсько-рекреаційної діяльності природні об'єкти, культурно-історичні і національно-етнографічні комплекси, технічні системи та інші складові туристсько-рекреаційного потенціалу, дослідник знаходить і формує, а суспільство розвиває особливі територіально-туристські системи.

Прогнозний рівень функціонування ПТТРС повинен бути забезпечений комплексом оціночно-економічних методів, заснованих на моделюванні емпіричних зв'язків стану і розвитку туризму і рекреацій, обумовлених провідними природними та антропогеновими факторами.

Таким чином, розглянувши питання формування і розвитку природно-територіальних туристсько-рекреаційних систем можна зробити наступні висновки:

— характерною особливістю сучасних наукових досліджень стали інтеграційні процеси, що викликали до життя появу нових наукових напрямків. У галузі природничих наук розвивається новий науковий напрямок – туризмознавство з елементами історичного та суспільного туризмознавства, де рівень наукового знання відзначається широтою і розгорнутістю, а його зміст носить міждисциплінарний характер;

— це дозволяє у галузі туризмознавства виділити два рівні системних досліджень – монодисциплінарний і міждисциплінарний, що дає можливість охарактеризувати

єдність предмета дослідження, метода у межах окремих наук. Міждисциплінарний рівень відноситься до специфічного типу проблемних досліджень туристсько-рекреаційних комплексів, метою яких є системне міжпредметне вивчення об'єктів;

— методи системних туристсько-рекреаційних досліджень — основа для проведення комплексного вивчення і оцінки природних об'єктів з метою організації туристсько-рекреаційних заходів. Вони покликані ознайомити з природними процесами і явищами необхідними для розуміння генезису природного комплексу, його еволюції, історії формування, що дає можливість виявлення закономірностей і взаємозв'язку між природними явищами та процесами і компонентами туристсько-рекреаційних комплексів;

— оціночний туристсько-рекреаційний моніторинг – це діяльність людини спрямована на дослідження стану природно-рекреаційних комплексів за допомогою методів спостереження, оцінки, прогнозу і управління з метою визначення оптимальних режимів їх функціонування. За своїми цілями та орієнтацією оціночний туристсько-рекреаційний моніторинг, як і моніторинг взагалі, спрямований на виконання програм охорони природи і науково-практичних заходів оздоровлення навколишнього середовища, та на подолання кризових явищ і ситуацій, що склалися у природі і суспільстві, а також на розробку обґрунтованих схем природокористування.

— застосування математичного апарату зумовлена тим, що така галузь досліджень як рекреаційна географія відносно недавно стала на шлях свого самостійного розвитку. Теоретичне осмислення рекреаційних процесів і впровадження математичних методів стали об'єктом спеціального вивчення лише у другій половині ХХ століття. Це було значною мірою обумовлено тим, що численні проблеми туризму і рекреації вже не могли бути розв'язані в межах географії, історії, соціології, медицини чи валеології, оскільки рекреаційна діяльність набула значення міждисциплінарного об'єкта;

— запропонована математико-фізико-статистична модель

територіально-туристичної системи дозволяє впроваджувати комплексне вивчення міждисциплінарних зв'язків досліджуваних об'єктів. Особливість його полягає в тому, що він дає можливість охопити всі етапи розвитку систем, починаючи з планування, проектування і створення рекреаційних систем, і закінчуючи оцінкою і прогнозом їх функціонування. Математичні методи аналізу просторово-часової структури розвитку природно-антропогенних явищ дозволяють уніфікувати провідні ознаки системи, які можуть бути використані для вирішення практичних завдань у різних галузях економіки, у тому числі і у сфері туристсько-рекреаційної діяльності.

Список літератури

1. Адаменко В.Н. Мелиоративная микроклиматология. – Л.: Гидрометеоздат, 1999. — 180 с.
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. — К.: Палітра, 2010. — 130 с.
3. Будыко М.И. Климат и жизнь. – Л.: Гидрометеоздат, 1991. – 472 с.
4. Винер Г. Основы кибернетики. – М.: Знание, 1964. – 321 с.
5. Грузинцев Г.А. Очерки по теории науки // Записки Днепропетровского университета. – Вып.3. – 1928. – С. 24 – 36.
6. Дубинский Г.П., Бабич А.Д., Кобченко Ю.Ф. Мелиоративная география и вопросы преобразования природной среды юга ЕТС орошением // XXIII Международный географический конгрес. – Симферополь. – 1976. – С. 26 – 29.
7. Кобченко Ю.Ф. Мелиоративная география – новая область междисциплинарных исследований // Вестник ХГУ. – 1982. – №228. – С.62 – 66.
8. Кобченко Ю.Ф. Географо-мелиоративный мониторинг – как метод междисциплинарных исследований. – Х.: ХГУ, 1993. – 13 с. – Укр.-Деп. в ГНТБ Украины.
9. Кобченко Ю.Ф. Метеорологічний тезаурус – Х.: ХНУ,

2001. – 39 с.

9. Кобченко Ю.Ф., Клименко В.М., Протасов О.І. Еколого-меліоративни моніторинг як метод дослідження складних систем. – Х.: ХІСП, 2002. – С. 121 – 126.

10. Кобченко Ю.Ф., Резуненко В.А., Гвоздь Н.А. Применение статистического критерия ХИ-квадрат для анализа гидрометеорологической информации и прогнозирования развития погодных комплексов // Вестник Харьковского университета. – 2003. – №610. Геология-география-экология. – С.143 – 150.

11. Кобченко Ю.Ф., Резуненко В.А. Екологічні проблеми та математичне моделювання природно-агромеліоративних систем // Вісник ХІСП. – 2003. Випуск 3(5). – С. 153 – 160.

12. Кобченко Ю.Ф., Резуненко В.А. Екологічні проблеми функціонування природно-агромеліоративних систем // Вісник ХІСП. – 2004. – Випуск 2. – С. 124 – 129.

13. Кобченко Ю.Ф. Фітопогодний комплекс як система // Вісник Хаківського національного університета ім.В.Н.Каразіна. – 2006. – №753. Геологія, географія, екологія. – С.143 – 150.

14. Ляпунов А.А. В чем состоит системный подход // Системные исследования. – М.: Наука, 1972. – С.5 – 18.

16. Монин И.П. История климата. – Л.: Наука, 1989. – 407 с.

17. Преображенский В.С. Ландшафтные исследования. – М.: Наука, 1967. – 267 с.

18. Саушкин Ю.Г., Смирнов А.М. Геоситемы и геоструктуры // Весник МГУ. – Сер. География. – 1968. – №5. – С.13 – 24.

19. Сочава В.Б. Введение в учение о геосистемах. – Новосибирск: Наука, 1978. – 427 с.

20. Резуненко В.О. Методи математичного моделювання у рекреації // Весник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна. – 2013. – №21. Геологія, географія, екологія. – С. 243 – 250.

21. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – С. 312.

22. Черванев І.Г., Трофимов А.М. Математические методы в географии. – Харьков: ХГУ, 1986. – 348 с.

23. Шищенко П. Г. Прикладна фізична географія. – К.: Либідь, 2003. – 347 с.

УДК 379.82

Бабай Л.В.

Релігійний туризм у англомовному культурному просторі

На території Британських островів паломництво виникає із введенням християнства і набуває сили за часів Середньовіччя. Слово «паломництво» (від лат. Palma – «пальма») – символічне і сягає своїм корінням біблійного епізоду, в якому жителі Єрусалима вітали пальмовими вітами Ісуса Христа. У англійській мові його еквівалентом є лексична одиниця, що народжується у середньовічний період, “pilgrimage” – “a journey made to a sacred place, or a religious journey”. Наприкінці XIV-го століття поняття “pilgrimage” широко використовується Джефрі Чосером у літературній праці “The Canterbury Tales”, де воно обігране у гумористичному аспекті. Середньовічна реальність, сформована релігійними конвенціями та церковним світосприйняттям, спровокувала певну напруженість між англійськими королями та Папою Римським.

Незважаючи на той факт, що “religious travel” є досить давнім феноменом, “religious tourism” є поняттям, вписаним у рамки новітньої історії. Виходячи з того, що термін “tourism” як такий виникає у пост-індустріальну еру, подорожі у історичному контексті, що були здійснені, починаючи з прадавніх часів, із комерційними, релігійними та культурними цілями, можуть бути класифіковані як “forms of proto-tourism” [4, с. 132].

Релігійний туризм поділяють на сакральний туризм (відвідування певних місць, пов'язаних із містикою, де формується зв'язок із потойбічним та ірраціональним), паломницький туризм (сукупність поїздок представників різних